

Силабус
Семіотика
2021-2022 навчальний рік

Освітня програма	«Філологія (германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, друга – німецька)»
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.041 германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	вибіркова
Викладач	Ольга БОГОВІН
Посилання на сайт	http://bdpu.org/faculties/ffsk/structure-ffsk/kaf-zar-lit/composition-kaf-zar-lit/bogovin/
Контактний телефон	+380 95 558 42 72
E-mail викладача:	olgabogovun@gmail.com
Графік консультацій	вівторок, 11.00-12.00, ауд. 204, корпус БДПУ 56

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів / годин	Форма навчання	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
4 / 120 год.	очна (денна)	16 год.	16 год.	88 год.	залік
	заочна (дистанційна)	6 год.	4 год.	110 год.	

Семестр: весняний

Мова навчання: українська, англійська.

Ключові слова: семіотика, літературознавчий процес, структура, система, на рація, код, герменевтика.

Метою курсу є навчити студентів розглядати факти культури як знакові феномени, розпізнавати тексти культури та літератури як генератори нових повідомлень і значень.

Предметом навчальної дисципліни є історико-літературний та літературознавчий процес у світі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **знати:** основні поняття і проблеми семіотики; зв'язок семіотики з іншими дисциплінами; основні етапи розвитку семіотики як науки; роль мови у формуванні знакових систем; відмінність між повсякденним та естетичним повідомленням; механізми смислопородження в тексті; основні моделі комунікації та особливості комунікативного акту; теоретичні основи літературної комунікації; суть «саморуйнування» структури і пов'язані з цим проблеми інтерпретації літературного тексту; особливості поетики відкритого твору.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент буде **вміти:** володіти термінологічним апаратом сучасної семіотики; здійснювати пошук інформації та застосовувати її на практиці; розпізнавати та використовувати семіотичні принципи дослідження текстів; аналізувати різноманітні явища культури (буденні та мистецькі), зокрема літературні тексти; брати участь у дискусії, коректно відстоювати власну думку; порівнювати особливості кодування в різних знакових системах.

Зміст курсу:

Тема 1. Семіотика культури: загальна характеристика. Семіотика як наука про знакові системи. Знаки – знакові відношення – «дія» знаків (семіоз). Міждисциплінарний характер семіотики. Поняття тексту в гуманітарних науках. Культура як текст, його характерні ознаки. Проблема розмежування власне текстів та ситуативних утворень. Текстуалізація реальності. Механізми творення текстів культури. Культура і «анти-культура». Пам'ять культури. Явище культурного поліглотизму. Невербальна семіотика. Знаки у візуальних та аудіальних мистецтвах. Мова тіла, одягу, їжі, запаху тощо.

Тема 2. Історія і теорія семіотики. Зародження та розвиток семіотики у Стародавньому світі. Семіотика античності (Платон, Аристотель та ін.). Семіотика епохи Середньовіччя. Семіотичні погляди св. Августина. Дискусія про універсалії в пізньому Середньовіччі (реалізм, номіналізм, концептуалізм). Семіотика Відродження та Нового часу (Микола Кузанський. Френсіс Бекон, Джон Локк, Готфрід Ляйбніц). Теорія знаків у «Логіці Пор-Рояля» (А.Арно і П. Ніколя). Семіотика модерної та постмодерної доби (Ч. С. Пірс, Ч. Морріс, Ф. де Соссюр, Р. Барт, Ю. Лотман, У. Еко та інші). Теорії знака Ч. С. Пірса та Ф. де Соссюра. Типи знаків за класифікацією Ч. С. Пірса (іконічні знаки, знаки-індекси, знаки-символи). Три аспекти семіотики: семантика, синтактика, прагматика (Ч. Морріс). Символічні, синтагматичні та парадигматичні знакові відношення (Р. Барт). Основні семіотичні поняття: знак, означник, означуване, інтерпретант, семіоз, код, конотація, адресант, адресат.

Тема 3. Мова та її значення для семіосфери. Мова як знакова система. Опозиція мова / мовлення в концепції Ф. де Соссюра та її застосування у сфері культури та літератури. Поняття вторинних моделюючих систем та семіосфери. Мова та її зв'язок із мисленням та світосприйняттям людини. Мова як продукт діяльності (ergon) і як діяльність (energeia). Мова в комунікації і проблема розуміння (В. фон Гумбольдт, О. Потебня, Л. Вітгенштайн, Г.-Г. Гадамер та інші). Суспільна кодифікація мови та проблема порушення кодів. Естетичне «використання» мови. Проблема автентичності висловлювання. «Мова» мовчання.

Тема 4. Міф – метафора – символ у семіотиці: проблема «багатозначності» знаків. Проблема імені та закони міфологічної свідомості: зв'язки між словами і речами.

Поняття «плаваючого означника» /floating signifier/ (Ж. Лакан, Ю. Крістева) і «смыслового вибуху». Тропи і багатозначність знаків. Література як змінена мова. Метафора як художній засіб і як механізм мислення: основні теорії метафори. Символ у семіотиці та символ у літературі (культури): термінологічна полісемія. Символ як «текстовий ген» (Ю. Лотман).

Тема 5. Специфіка комунікативної діяльності. Основні моделі комунікації (Р.Якобсон, Ю.Лотман). Дві моделі комунікації в системі культури («Я – Він», «Я – Я»). Особливості функціонування автокомунікативної моделі в літературі. Механізми діалогу і текст як «інтелектуальний конструкт». Особливості комунікативного та мовленнєвого акту. Породження і сприймання мовлення. Поняття мовної й комунікативної компетенції. Сутність і природа комунікативних девіацій. Теорія мовленнєвих актів Дж. Остіна. Імплицитна інформація в мовленнєвих актах. Поняття пресупозиції. Риторика як «мистецтво панування над думкою і словом». Риторика та ідеологія.

Тема 6. Теорія літературної комунікації. Автор і читач: реальні особи та текстуальні стратегії. Проблема авторської інтенції та її розкодування. Літературна комунікація у феноменологічних, герменевтичних, рецептивно-естетичних та постструктуралістських концепціях: текст як інтерсуб'єктивно доступний інтенційний об'єкт; діалог читача з автором, якого встановлює текст; читач як співтворець тексту; «смерть автора» і «народження» читача. Літературна комунікація у структуралістських теоріях. Модель А.Жолковського та Ю.Щеглова (текст як транслятор теми). Механізми діалогу за Ю.Лотманом. Поняття асиметрії та її значення для діалогічної ситуації. Текст як генератор повідомлення.

Тема 7. Внутрішньотекстуальна літературна комунікація. Семіотика на рації. Взаємин автора і наратора у художньому творі. Розповідач – оповідач – наратор. Поняття наратора. Особливий принцип класифікації викладу. Розповідь від третьої особи. Розповідь від 1-ої особи. Усноповідна манера викладу. Літературно-писемний характер я-нарації. Позиції нараторів: звітно-інформаційна, інтерпретаційно-оцінна, дигресійна, голосна і тиха. Критика «особової» типологізації нараторів та альтернативні концепції (Р.Барт, Ж.Женетт). Поняття фокалізації. Зовнішня, внутрішня, нульова фокалізації. Автодієгетична, гомодієгетична та гетеродієгетична нарації. Міметичні форми викладу: діалог і монолог. Типи монологів. Внутрішній монолог і потік свідомості. Структурально-семіотичні теорії оповіді. Дослідження В.Проппа, А. Греймаса, К. Бремона.

Тема 8. Феномен «відсутньої структури». Відкритий твір і його інтерпретації. «Комунікація» текстів. Концепція діалогізму М. Бахтіна. Явище інтертекстуальності. Фенотекст і генотекст (Ю. Крістева). Текст-читання і текст-письмо (Р. Барт). Ж.Дерріда і його концепція письма. Присутність і відсутність, центральне і маргінальне, різниця і розрізювання. Теорія «сліду». Ідея «саморуїнування» структури (У. Еко). Децентрація і вільна гра значень. Читання-непорозуміння і необмежений семіоз». Поетика відкритого твору. «Твір у русі». Проблема «виконання» художнього твору. Текст як механізм продукування «можливих світів». Множинність інтерпретацій та надінтерпретація тексту. Типологія читачів: ідеальний (зразковий) читач; імпліцитний читач; поінформований читач; наївний і критичний читач.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): від студента очікується здатність відповідати на питання за вивченим матеріалом, обговорення дискусійних питань, активна участь у практичних заняттях та виконання самостійної роботи.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: персональний комп'ютер, проектор, екран/інтерактивна дошка.

Система оцінювання та вимоги: оцінювання знань студентів здійснюється на основі результатів поточного контролю. Поточний контроль здійснюється під час лекційних та практичних занять. Лекційні заняття оцінюються на основі зроблених конспектів лекцій. При оцінюванні на практичних заняттях враховується активна участь студентів у занятті, здатність відповідати на питання за вивченим матеріалом, обговорення дискусійних питань, виконання практичних завдань, самостійної роботи. Передбачене також виконання письмового тестового завдання. Курс закінчується заліком.

Підсумкова оцінка є сумою балів, набраних за весь курс навчання та вираховується за 100-бальною шкалою та шкалою ЄКТС.

Таблиця 1. Максимальна вага поточного контролю у балах

Вид контролю	Максимальна вага поточного та підсумкового контролю у балах	Підсумкова оцінка
Поточний контроль		100
Лекційні заняття	8	
Практичні заняття	60	
Тест	32	

Таблиця 2. Розподіл набраних студентом балів під час поточного контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	1-34	35-49	50-57	58-64	65-77	78-89	90-100
	F	FX	E	D	C	B	A
Лекційне заняття 1	1	1	1	1	1	1	1
Лекційне заняття 2	1	1	1	1	1	1	1
Лекційне заняття 3	0	1	1	1	1	1	1
Лекційне заняття 4	0	0	1	1	1	1	1
Лекційне заняття 5	0	0	0	1	1	1	1
Лекційне заняття 6	0	0	0	0	1	1	1
Лекційне заняття 7	0	0	0	0	0	1	1
Лекційне заняття 8	0	0	0	0	0	0	1
Всього	2	3	4	5	6	7	8
Практичне заняття 1	3	4,3	4,8	5,3	6	6,8	7,5
Практичне заняття 2	3	4,3	4,8	5,3	6	6,8	7,5
Практичне заняття 3	3	4,3	4,8	5,3	6	6,8	7,5
Практичне заняття 4	3	4,3	4,8	5,3	6	6,8	7,5
Практичне заняття 5	3	4,3	4,8	5,3	6	6,8	7,5
Практичне заняття 6	3	4,3	4,8	5,3	6	6,8	7,5
Практичне заняття 7	3	4,3	4,8	5,3	6	6,8	7,5
Практичне заняття 8	3	4,3	4,8	5,3	6	6,8	7,5

Всього	24	34	38	42	48	54	60
Тест	8	12	15	17	23	28	32
Разом максимальна кількість набраних балів	34	49	57	64	77	89	100

Таблиця 3. Внутрішня університетська шкала оцінювання

Оцінка за університетською шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Список рекомендованих джерел:

Основні

1. Bohovin O. The concept of "code" in terminological apparatus of literary methodologies: historiographic aspect (part 1). *Наукові записки*. Випуск 162. Серія: Філологічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2017. С. 61–67.
2. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. За ред. М. Зубрицької. Львів, 2002. 831 С.
3. Боговін О. Базові поняття французької семіотичної школи у сучасному прочитанні. *Південний архів. (Збірник наукових праць. Філологічні науки)*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Вип. 74. С. 136–139.
4. Боговін О. В. Код versus концепт: співвідносність понять на перетині теоретико-філологічних парадигм. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Одеса: МГУ, 2018. Вип. 32. С. 178–180.
5. Боговін О. В. Куртуазний код в аспекті теорії інтертексту як засіб інтерпретації художнього твору. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Серія «Філологічні науки». Харків: Вежа, 2017. Вип. 76. С. 214–217.
6. Боговін О.В. Методологічні перехрестя: теорія знаків Пірса-Морріса і гуманітаристика початку ХХ ст. *Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (25-26 квітня 2019 року) : збірник тез*. Бердянськ: БДПУ, 2019. С. 245–246.
7. Боговін О. В. Культурний код як функціональний елемент сучасного літературознавчого дискурсу. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Філологічні науки. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018. Вип. XV. С. 114–119.
8. Боговін О. В. Поняття «код» у термінологічному апараті літературознавчих методологій: версія Умберто Еко. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Філологічні науки. Бердянськ: БДПУ, 2017. Вип. XIV. С. 53–59.
9. Ділі Дж. Основи семіотики. Львів, 2000. 230 с.
10. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Львів: Літопис, 2004. 384 с.
11. Положення про академічну доброчесність у Бердянському державному педагогічному університеті. URL: http://bdpu.org/wp-content/uploads/2020/03/akademdobrochesnist-_sayt.pdf (дата звернення 07.02.2021 р.)

Додаткові

1. Боговін О. В. Франко versus Россеті: інтерпретації дантеани в українській та англійській літературах (на прикладі одного вірша). *Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine*: April 28–29, 2017. Lublin, Republic of Poland, 2017. С. 140–144.

2. Боговін О. В. Трубадур/Абеляр/«мокра курка»: іронічний код лицарства у романі А. Кримського «Андрій Лаговський». *Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми слов'янської філології»*. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. С. 11–13.
3. Боговін О. В. «Старожитня сумна мелодія»: становлення куртуазного коду «fin'amor» у «Романі про Трістана та Ізольду». *Studia Philologica* (Філологічні студії) Київ: Київ. ун-тім. Б. Грінченка, 2018. Вип. 11. С. 125–130.
4. Боговін О. Поняття «код» у термінологічному апараті літературознавчих методологій: операція styling У. Еко. *Сучасні проблеми мовознавства і літературознавства*. Ужгород, 2018. Вип. 23. С. 47–49.
5. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
6. Гадамер Г.Г. Герменевтика і поетика. Київ : Юніверс, 2001. 280 с.
7. Деріда Ж. Письмо та відмінність. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 602 с.
8. Енциклопедія постмодернізму. За ред. Ч. Вінквіста, В. Тейлора. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 503 с.
9. Квіт С. Герменевтика. Посібник. Київ: ВЦ «Києво-Могилянська академія», 2005. 42 с.
10. Крістева Ю. Як говорити до літератури. // Крістева Ю. Полілог. Київ: Юніверс, 2004. С. 9–198.
11. Леві-Строс К. Структурна антропологія. Київ: Основи, 2000. 387 с.
12. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. За ред. А. Волкова, О. Бойченка, І. Варича та ін. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.
13. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. Автор-укладач Ю. Ковалів. Київ: Академія, 2007.
14. Лотман Ю. Структура художественного тексту. Москва: Искусство, 1970. 384 с.
15. Павличко С. Теорія літератури. Київ: Основа, 2002. 679 с.
16. Ткачук О. Наратологічний словник. Тернопіль: Астон, 2002. 174 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua> (дата звернення 21.03.2021)
2. Бібліотека БДПУ. URL: <http://catalog.bdpu.org/cgi-bin/wfinder.cgi> (дата звернення 21.03.2021)
3. Велика електронна бібліотека. URL: <http://www.big-library.info/> (дата звернення 21.03.2021)
4. Бібліотека світової літератури (оригінали та переклади). URL: <http://www.ae-lib.org.ua/> (дата звернення 21.03.2021)
5. Наукова бібліотека. URL: <http://elibrary.ru> (дата звернення 21.03.2021)
6. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/5959/1/O_Halchuk_NP_2008_GI.pdf
7. URL: <https://www.ed-era.com/courses/>
8. URL: <https://prometheus.org.ua>
9. URL: <https://vumonline.ua/course/classical-works-influence-on-modern-society/>
10. URL: <https://wisecow.com.ua/literatura/miczna-literatura/>